

MODERATERNAS VÄLJARSTÖD EFTER GUDSTJÄNSTBESÖK 1988-2018

Magnus Hagevi, Institution för statsvetenskap, Linnéuniversitet

E-post | magnus.hagevi@lnu.se

Inledning

I en omfattande komparativ studie från slutet av 1960-talet konstaterade Richard Rose och Derek Urwin, till skillnad från allmänt vedertagna antaganden i tidigare forskning, att "[r]eligion, not class, is the main social base of parties in the Western world today." (Rose och Urwin 1969: 12). Därmed skulle religion tendera att vara den viktigaste sociala skiljelinjen i politiken, det vill säga det som identifierar olika samhällsgrupper med motstridiga politiska intressen (Lipset och Rokkan 1967). Utifrån teorier om gruppsozialisation och kognition har framgått att individens religiositet kan relateras till politiska åsikter (Hagevi 2009). En sådan koppling kan röra såväl affektion som kognition. Speciellt religiöst engagerade människor kan använda religion för att orientera sig i politiken och leda dem till vilket parti de ska välja (Hagevi 2018a).

Ungefär samtidigt som Rose konstaterade religionens betydelse för röstning i Västvärlden slutade det svenska valforskningsprogrammet att undersöka religionsröstning (Holmberg och Gilljam 1987: 17; jfr Särilvik 1970; Petersson 1977). När dessa undersökningar ett par decennier senare åter studerade den religiösa faktorn vid röstning konstaterade Mikael Gilljam att klass var den starkaste socioekonomiska förklaringen till röstning i Sverige, fast "[ä]nnu 1985 framstår dock den religiösa faktorn som en icke oviktig förklaring till varför svenska väljare röstar som de gör."

(Holmberg och Gilljam 1987: 210). I Sverige, precis som i andra europeiska länder, tenderade religiöst engagerade väljare att i större utsträckning rösta på borgerliga partier (Holmberg och Gilljam 1987), ett samband som senare studier bekräftat (Hagevi 2009). Gilljam noterade också att sambandet mellan religiöst engagemang och partival hade minskat från slutet av 1960-talet till mitten av 1980-talet (Holmberg och Gilljam 1987). Även senare studier visar att sambandet mellan väljarnas religiösa engagemang och partival minskat (Hagevi 2018a). Religionens minskade politiska betydelse är i linje med *dealignment* – att den politiska betydelsen av socioekonomiska skiljelinjer minskar och att socioekonomiska faktorer som klass och religion förklarar allt mindre av väljarnas partival (Dalton m fl 1984). I den omfattande forskningen om väljar-*dealignment* visar de flesta resultat att de sociala skiljelinjer, som en gång varit betydelsefulla, har minskat i betydelse (Dalton 2013; Oscarsson och Holmberg 2013). Detta kan sättas i samband med sekularisering, det vill säga att religion betyder allt mindre för allt fler människor och inom allt fler samhällsområden (Hagevi 2009). En sådan förändring implicerar bland annat att religiösa väljare i allt mindre utsträckning röstat på partier som traditionellt företräder dem. Vid sidan av denna förändring har andelen religiöst engagerade väljare minskat (Hagevi 2018a), vilket minskar religiösa väljares inflytande över valresultaten.

Det finns forskare som menar att *dealignment* utmed religiösa skiljelinjer är mindre omfattande (Inglehart 1977: 217-225). För det första antas att familjesocialisationen är starkare för religion än för andra sociala skiljelinjer: föräldrarna tros vara mer måna om att föra över värden och åsikter knutna till religion jämfört med till exempel klass. För det andra innebär sekularisering ett ifrågasättande av religiösa värden, vilket kan aktivera religiösa väljare politiskt och stärka sambandet mellan religiöst engagemang och partival.

I europeisk politik är det vanligt att framhålla att konservativa partier har extra starkt stöd bland kyrkligt aktiva väljare (Knutsen 2004). Ofta finns det då antingen ett konservativt parti eller ett kristdemokratiskt parti. I det svenska partisystemet finns båda partierna, vilket kan öppna för en tuff konkurrens om regelbundna gudstjänstbesökare som är politiskt konservativa. I svenska sammanhang är Moderaternas sida om den religiösa skiljelinjen främst knuten till Svenska kyrkan – den gamla statskyrkan (Lipset och Rokkan 1967). Sedan 1970-talet har Moderaterna uttryckligen anammat liberalism och uppfattar sig som ett liberalkonservativt parti och 2011 tog Moderaterna bort alla referenser till kristendom i sitt partiprogram (Lindström 2020). Detta är förändringar som avviker från partier som sägs attrahera kyrkligt aktiva väljare. Andra utvecklingslinjer visar på ett förnyat positivt intresse för kristendom bland moderater. I ett förslag om nytt idéprogram för Moderaterna 2020 relateras återigen partiets politik till kristendom (Moderaterna 2020) och sedan Sverige blev medlem i EU 1995 har partiet varit en del av det övervägande kristdemokratiska Europeiska folkpartiet (Fontaine 2009). Detta gör det extra intressant att söka ett svar på frågan: *Vilket samband finns mellan väljarnas gudstjänstbesök och stöd Moderaterna?*

I det följande presenterar först studiens data, variabler och statistiska mått. Sedan beskrivs sambandet mellan gudstjänstbesök och Moderaterna. Till sist presenteras studiens huvudslutsatser.

Data och variabler

Avsikten är att studera sambandet mellan gudstjänstbesök och stödet för Moderaterna bland svenska väljare. För att kunna uttala sig om detta behövs data. I dessa data indikeras religiöst engagemang med individens vana att besöka gudstjänster. Det finns givetvis många andra sätt att undersöka religiöst engagemang (Leege och Kellstedt 1993). Gudstjänstbesök är inriktat på beteende, medan det finns religiöst engagemang som är mer psykologiskt. Fördelen att analysera gudstjänstbesök är att detta kan knytas till teoretiska antaganden om socialisation där affektion respektive kognition är viktiga element. Gudstjänstbesök är en religionsutövning som till stor del är relaterad till kristendom. Personer som minst en gång i månaden besöker gudstjänst identifierar sig 88 procent som kristna, medan 5 procent identifierar sig som muslimer (n=104) (Hagevi 2018a).

Studiens data är vetenskapliga frågeundersökningar av svenska väljare och svenska befolkningen. För att undersöka väljarbeteende under tre decennier är det två sorters sådana data som används: SVT-valu och SOM-institutets undersökningar. Båda analyseras utan viktningar i urvalet. För det första studeras väljarnas gudstjänstbesök och röstning genom SVT-valu 1991-2018. SVT-valu är en vallokalsundersökning som genomförs av Sveriges television i samarbete med Göteborgs universitet och Kungliga tekniska högskolan (Oscarsson m fl 2018). Vid ett urval av röstställen ombeds väljarna att fylla i enkäter efter att de lämnar vallokalen.

Enkäten behandlar bland annat hur svarspersonerna röstat och hur ofta de besöker gudstjänst. Frågan om gudstjänstbesök lyder: "Hur ofta brukar Du gå till gudstjänst eller på möte i någon kyrka/religiöst samfund?" med svarsmöjligheterna "Minst en gång i månaden", "Några gånger om året", "Mera sällan" och "Aldrig". Svaren i tre kategorier: aldrig ("Aldrig"), sällan ("Några gånger om året" och "Mera sällan") och regelbundet ("Minst en gång i månaden"). Ju oftare väljaren besöker gudstjänst, desto större antas individens religiösa engagemang vara. Om väljarna röstar på Moderaterna undersöks med frågan "Vilket parti röstade på i dag i riksdagsvalet?" Genom att vid två tillfällen (1991 och 1998) använda frågan om hur väljaren röstade i föregående riksdagsval är det möjligt att förlänga tidserien till 1988 samt erhålla data om gudstjänstbesök och partival 1994 (då väljarnas gudstjänstbesök inte undersöktes i SVT-valu). Frågan om hur väljarna röstade i föregående riksdagsval lyder: "Vilket parti röstade Du på i förra riksdagsvalet [1988 eller 1994]?" Procentbasen beräknas på alla väljare som uppger att de röstade på ett parti i riksdagsvalet.

Beroende på när enkäten genomfördes varierar det totala antalet svarande. Vid valet 1991 besvarade drygt 2700 personer enkäten, i valen 1994-2002 var antalet svarande ungefär 7000-9000 personer och 2006-2018 var antalet svaranden ungefär 11000-13000 personer. Det varierande antalet svarande på enkäten är en av två centrala orsaker till att antalet svarande som besöker gudstjänst regelbundet, sällan och aldrig varierar mellan olika undersökningstillfällen. Den andra orsaken är sekularisering som främst innebär att antalet som kategoriserats som att de sällan besöker gudstjänst över tid minskar i antal och att personer som svarat att de aldrig besöker gudstjänst ökar i antal (Hagevi 2018a). Utifrån 1991 års SVT-valu var antalet svarande för skattningarna 1988 och 1991 bland de som besöker gudstjänst regelbundet 179-188 personer, sällan 1359-1435 personer och aldrig 788-899 personer. I skattningarna av partival mellan 1994 och 2002 var antalet svarande bland de som besöker gudstjänst regelbundet 596-633

personer, sällan 4566-4864 personer och aldrig 2501-3198 personer. Mellan 2006-2018 var antalet svarande bland de som besöker gudstjänst regelbundet 719-854 personer, sällan 4719-5904 personer och aldrig 5008-5948 personer.

För det andra studeras gudstjänstbesök och partisynpati genom de frågeundersökningar som genomförts av SOM-institutet vid Göteborgs universitet mellan 1988-2018 (SOM-institutet 2019). Dessa frågeundersökningar genomförs i form av postenkäter riktade till representativa urval av svenska befolkningen mellan 16-75/80/85 år (den övre åldersgränsen har succesivt höjts i undersökningarna). I SOM-undersökningar studeras gudstjänstbesök i ett frågebatteri som inleds med följande fråga: ”Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?” Därefter nämns bland annat ”Besökt gudstjänst eller religiöst möte”. Svartalternativen är ”Ingen gång”, ”Någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet”, ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan” samt ”Flera gånger i veckan”. Dessa uppgifter analyseras genom att dela in svaren i tre kategorier: aldrig (”Ingen gång”), sällan (från ”Någon gång under de senaste 12 månaderna” till ”Någon gång i kvartalet”) och regelbundet (från ”Någon gång i månaden” till ”Flera gånger i veckan”).

I SOM-undersökningarna registreras förekomsten av moderata partisynpatier med frågan ”Vilket parti tycker Du bäst om idag?” Procentbasen beräknas på alla väljare som uppgav partisynpati. Notera att SOM-institutet genomför sina undersökningar varje år, inte bara vid riksdagsval. Därför analyseras inte svarspersonernas röstning utan deras partisynpatier, något som väljarna kan redovisa även när det inte är val.

Beroende på vilket år undersökningen genomförs har SOM-institutet riktat frågan om gudstjänstbesök till olika stora urval. Åren 1988-1997, 2002-2004, 2014-2016 och 2018 varierade antalet svarande mellan ungefär 1300 och 1700 personer och åren 1998-2001, 2005-2013 och 2017 varierade antalet svarande mellan ungefär 2750 och 3200 personer. Återigen är det varierande antalet svarande på SOM-undersökningar en av två centrala orsaker till att antalet svarande som besöker gudstjänst regelbundet, sällan och aldrig varierar mellan olika undersökningstillfällen. Också nu är den andra orsaken den sekularisering som främst innebär att antalet som kategoriserats som att de sällan besöker gudstjänst över tid minskar i antal och att personer som svarat att del aldrig besöker gudstjänst ökar i antal (Hagevi 2018a). Under åren med ett mindre urval är antalet svarande bland de som besöker gudstjänst regelbundet 110-201 personer, sällan 338-712 personer och aldrig 573-1137 personer. Under åren med ett större urval är antalet svarande bland de som besöker gudstjänst regelbundet 197-321 personer, sällan 672-1191 personer och aldrig 1641-2152 personer.

I SOM-institutets undersökningar kan det vara ett ganska litet antal svarande som uppger att de besöker gudstjänst regelbundet. Därför är den statistiska osäkerheten större i skattningar av denna grupp partisynpatier. Något som ökar säkerheten i SOM-undersökningarnas skattningar av partisynpatier bland regelbundna gudstjänstbesökare är möjligheten till jämförelse över tid. Det rör sig då om betydligt fler svarspersoner än ett enstaka år. I den mån som en skattning inte kraftigt avviker från de intilliggande åren ökar därför trovärdigheten i skattningen. Plötsliga förändringar ett år som inte upprepas återkommande år har istället lägre trovärdighet. Möjligheten att under valår jämföra partisynpatierna bland regelbundna gudstjänstbesökare i SOM-undersökningarna

med motsvarande kategori i SVT-valu – som har betydligt större antal svarande – kan också validera resultaten från SOM-undersökningarna.

För att ytterligare validera SOM-institutets data jämförs resultat från 2010-2018 med motsvarande data som samlats in av Surveyinstitutet vid Linnéuniversitetet (Hagevi 2020). Behovet av att validera data rör speciellt gruppen regelbundna gudstjänstbesökare då antalet svarspersoner i denna grupp är få. Surveyinstitutet genomför frågeundersökningar vartannat år i form av postenkäter riktade till representativa urval av svenska befolkningen mellan 16/18-85 år (den yngre åldersgränsen höjdes 2014). I SOM-undersökningar studeras gudstjänstbesök i ett frågebatteri som inleds med följande fråga: ”Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?” varpå mellan 2010-2016 ”Besökt religiöst möte (t ex gudstjänst eller bön)” och 2018 ”Besökt gudstjänst” nämns. Svarsalternativen är ”Ingen gång”, ”Någon gång de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet”, ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan” och ”Varje dag”. Dessa uppgifter analyseras genom att dela in svaren i tre kategorier: aldrig (”Ingen gång”), sällan (från ”Någon gång under de senaste 12 månaderna” till ”Någon gång i kvartalet”) och regelbundet (från ”Någon gång i månaden” till ”Varje dag”).

Surveyinstitutet undersöker moderata partisympatier genom frågan ”Vilket parti tycker du bäst om idag?” Procentbasen beräknas på alla väljare som uppgav partisympti. Notera att Surveyinstitutet genomför sina undersökningar vartannat år, inte bara vid riksdagsval. Därför analyseras inte svarspersonernas röstning utan deras partisympatier, något som väljarna kan redovisa även när det inte är val.

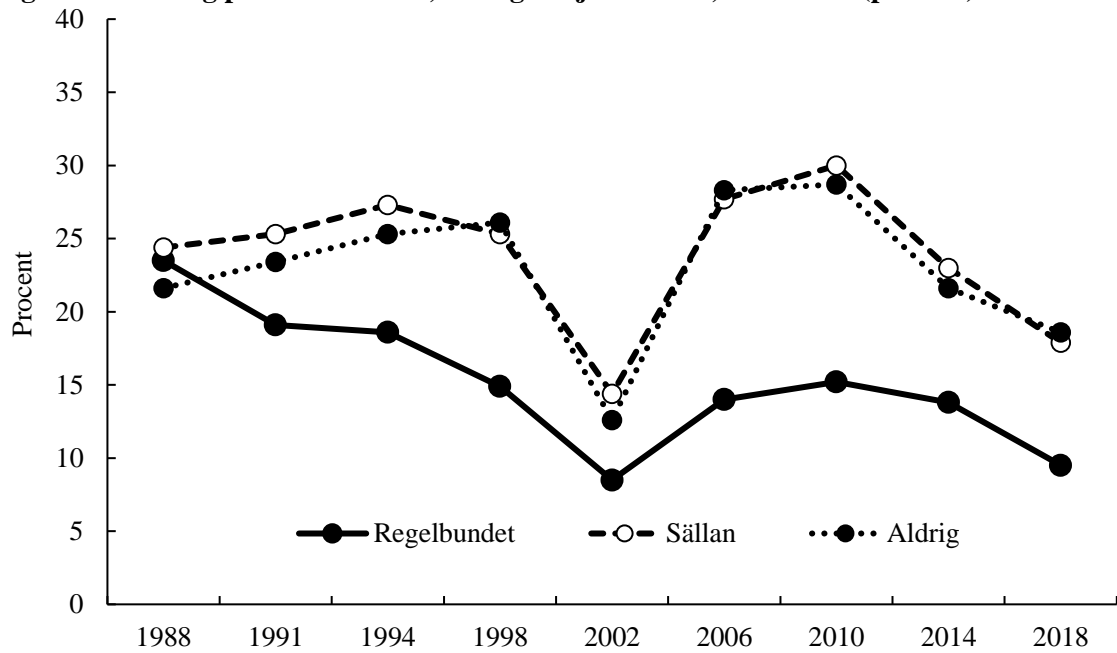
I Surveyinstitutets undersökningar varierar antalet svarande mellan 1170 och 1490 personer. Under åren är antalet svarande bland de som besöker gudstjänst regelbundet 80-129 personer, sällan 407-515 personer och aldrig 655-846 personer.

Stödet för Moderaterna efter gudstjänstbesök

I figur 1 beskrivs andelen väljare som röstat på Moderaterna i riksdagsvalen efter gudstjänstbesök. I figur 2 rapporteras andelen i svenska befolkningen som uppger Moderaterna som främsta partisympti efter gudstjänstbesök. Partiets stöd bland regelbundna gudstjänstbesökare markeras med heldragen svart linje, bland de som besöker gudstjänst sällan markeras med streckad linje och de som aldrig besöker gudstjänst markeras med prickad linje.

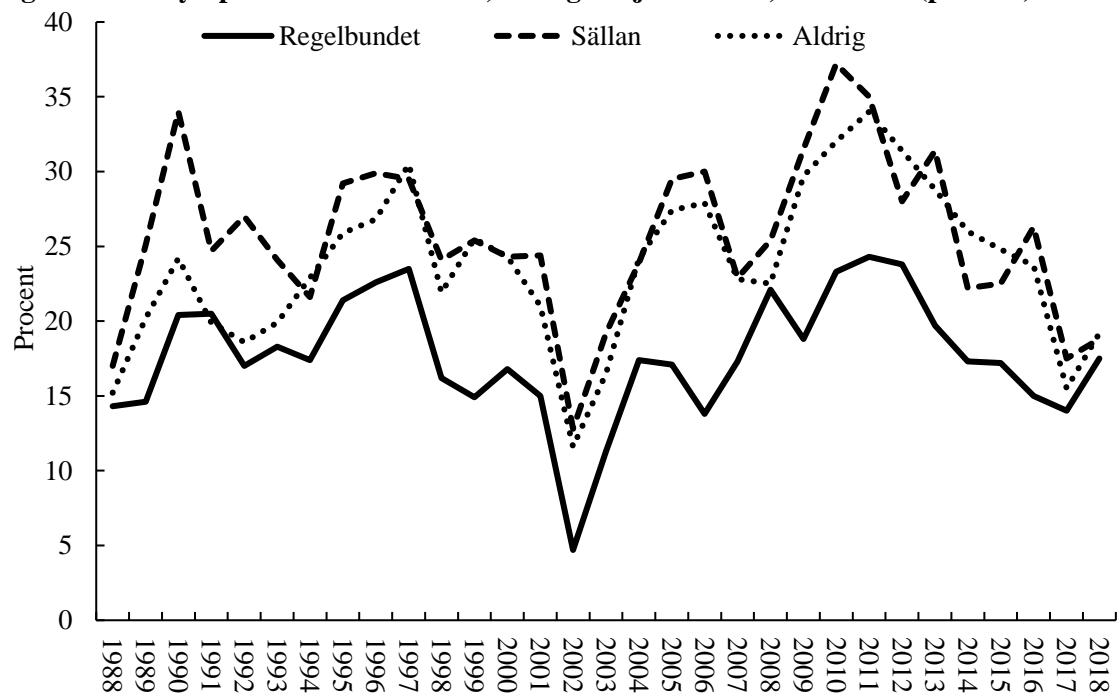
Genom att granska figur 1 och 2 står det klart att regelbundna gudstjänstbesökare inte är Moderaternas starkaste väljargrupp. Vid några undersökningsår uppger färre än en tiondel av de regelbundna gudstjänstbesökarna att de stödjer Moderaterna. Av vad som framgår av SVT-valu, som redovisas i figur 1, är det en nedåtgående tendens vad gäller regelbundna gudstjänstbesökarens stöd för Moderaterna, något som inte riktigt framgår av figur 2 som redovisar sympatierna för Moderaterna enligt SOM-institutet. I fråga om stödet för Moderaterna finns inte någon nämnvärd skillnad mellan väljare som aldrig eller sällan besöker gudstjänst i figur 1 och 2: Moderaternas stöd är starkast i dessa båda mer sekulära väljargrupper.

Figur 1: Röstning på Moderaterna, efter gudstjänstbesök, 1988-2018 (procent).

Kommentar: Data från SVT-valu. Frågan om röstning löd: "Vilket parti röstade på i dag i riksdagsvalet?", undantaget 1988 och 1994 då minnesuppgifter från 1991 respektive 1998 används: "Vilket parti röstade Du på i förra riksdagsvalet [1988/1994]?" Frågan om gudstjänstbesök löd: "Hur ofta brukar Du gå till gudstjänst eller på möte i någon kyrka/religiöst samfund?" Det var möjligt att svara "Minst en gång i månaden" (regelbundet), "Några gånger om året", "Mera sällan" (båda svar kategoriseras som sällan) och "Aldrig" (aldrig).

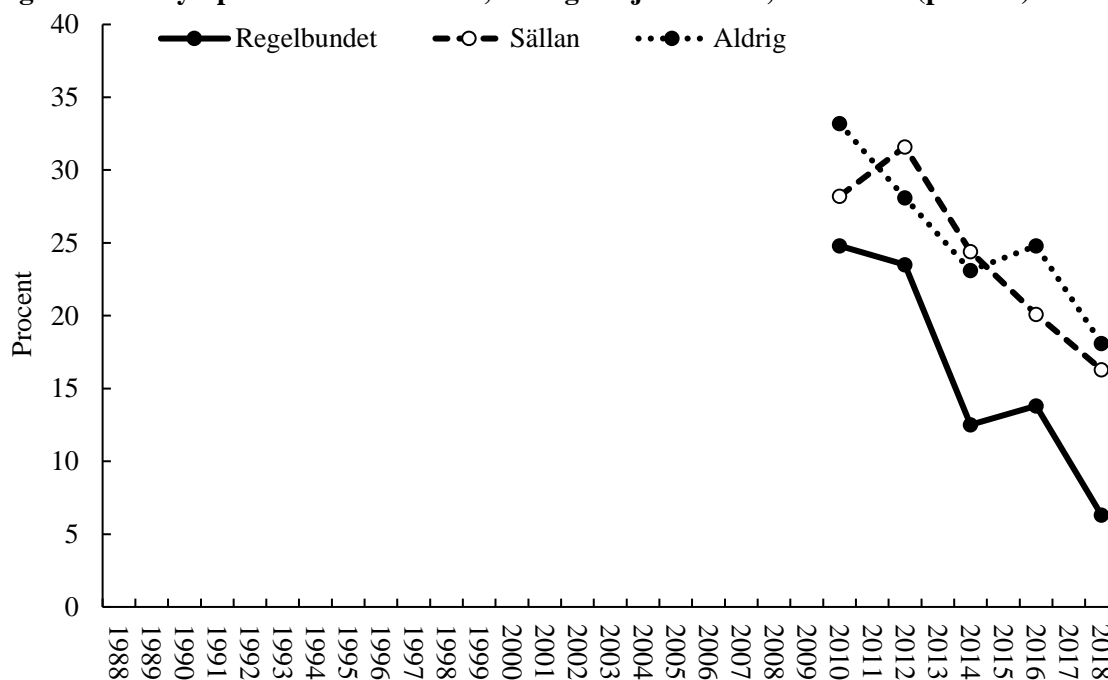
Figur 2: Partisympati för Moderaterna, efter gudstjänstbesök, 1988-2018 (procent).

Kommentar: Data från SOM-institutet. Frågan om partisympati löd: ”Vilket parti tycker Du bäst om idag?” Frågan om gudstjänstbesök löd: ”Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?”, varpå bland annat ”Besökt gudstjänst eller religiöst möte” nämndes. Det var möjligt att svara ”Ingen gång” (kategoriserad som ”aldrig”), ” Någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet” (dessa tre svar kategoriserade som ”sällan”), ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan” och ”Flera gånger i veckan” (dessa tre svar kategoriserade som ”regelbundet”).

Bland regelbundna gudstjänstbesökare är antalet svarande ibland relativt få i SOM-undersökningarna. Till dessa skattningar finns därför en ökad osäkerhet jämfört med motsvarande kategori i SVT-valu. Under 2010-2018 är det dock möjligt att jämföra dessa resultat med de undersökningar som Surveyinstitutet genomförde vid denna tidsperiod. Även Surveyinstitutet undersöker gudstjänstbesök och partisympatier. Likt SOM-undersökningarna har även Surveyinstitutets undersökningar relativt få svarande som besöker gudstjänst regelbundet. Men om Surveyinstitutets undersökningar visar motsvarande resultat – att stödet för Moderaterna är jämnstort bland väljare som sällan eller aldrig besöker gudstjänst och svagare bland regelbundna gudstjänstbesökare – valideras denna slutsats. I figur 3 redovisas stödet för Moderaterna efter gudstjänstbesök 2010-2018.

Figur 3: Partisympati för Moderaterna, efter gudstjänstbesök, 1988-2018 (procent).

Kommentar: Data från Surveyinstitutet. Frågan om partisympati löd: ”Vilket parti tycker Du bäst om idag?” Frågan om gudstjänstbesök löd: ”Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?”, varpå bland annat ”Besökt religiöst möte (gudstjänst eller bön)” alternativt ” Besökt gudstjänst” nämndes. Det var möjligt att svara ”Ingen gång” (kategoriserad som ”aldrig”), ” Någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet” (dessa tre kategoriserade som ”sällan”), ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan” och ”Varje dag” (dessa fyra svar kategoriserade som ”regelbundet”).

Surveyinstitutet undersökningar sammanfaller med Moderaternas kräftgång i väljaropinionen. Kräftgången är ungefär lika omfattande oavsett hur ofta väljarna besöker gudstjänst. Liksom de undersökningar som genomförts av SVT-valu och SOM-institutet är dock stödet för Moderaterna jämnstarkt bland väljare som sällan eller aldrig besöker gudstjänst och i båda dessa väljargrupper är stödet för Moderaterna starkare än bland regelbundna gudstjänstbesökare. I detta validerar resultaten från SVT-valu, SOM-institutet och Surveyinstitutet varandra.

Slutsatser

Stödet för Moderaterna är starkast bland de mer sekulära väljargrupperna som aldrig eller sällan besöker gudstjänst och svagast bland regelbundna gudstjänstbesökare. Detta förhållande är stabilt under den undersökta 30-årsperioden. Moderaterna är således inte ett konservativt parti som drar till sig kyrkligt aktivas röster. I konkurrensen med Kristdemokraterna tycks Moderaterna ofta dra det kortare strået (Hagevi 2018b). I vad mån partiets ökade betoning av liberalism har ett finger med i spelet framgår inte av denna studie.

Referenser

Dalton, Russell J. (2013) *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Washington, DC: CQ Press.

Dalton, Russell J, Scott C Flanagan och Paul Allen Beck, red (1984) *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press.

Fontaine, Pascal (2009) *Voyage to the heart of Europe - 1953-2009: A History of the Christian-Democratic Group and the Group of the European People's Party in the European Parliament*. Bryssel: Racine.

Gustafsson, Berndt (1953) *Socialdemokratien och kyrkan 1881-1890*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag.

Hagevi, Magnus (2009) *Politisk opinion och religiositet i Västra Götaland*. Lund: Sekel.

Hagevi, Magnus (2018a) "Religionsröstning i Sverige 1988-2018." *Surveyjournalen*, 5 (1): 2-14.

Hagevi, Magnus (2018b). "Kristdemokraternas väljarstöd efter gudstjänstbesök 1988-2018" *Surveyjournalen*, 5 (2): 25-35.

Hagevi, Magnus (2020, kommande). "Survey 2018: Teknisk rapport." *Surveyjournalen*, 7 (1).

Holmberg, Sören och Mikael Gilljam (1987). *Väljare och val i Sverige*. Stockholm: Bonniers.

Inglehart, Ronald (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

- Knutsen, Oddbjørn (2004) "Religious Denomination and Party Choice in Western Europe: A Comparative Longitudinal Study from Eight Countries, 1970–97." *International Political Science Review*, 25 (1): 97–128.
- Leege, David och Lyman Kellstedt, red (1993) *Rediscovering the Religious Factor in American Politics*. Armonk: M. E. Sharpe.
- Lipset, Seymour M. och Stein Rokkan (1967) "Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction", s 1-64 i *Party Systems and Voter Alignments*, red Seymour Lipset och Stein Rokkan. New York: The Free Press.
- Lindström, Martin (2020) "Moderaternas ideologiska grundsyn: En uppföljning av debatten under det sena 1900-talet." *Statsvetenskaplig tidskrift*, 122 (1): 5-29.
- Moderaterna (2020) *Frihet och ansvar: Ett förslag till moderat idéprogram för 2020-talet*. Stockholm Moderaterna (internet: https://moderaterna.se/sites/default/files/page_attachments/2020-11/Ett%20fo%CC%88rslag%20till%20moderat%20ide%CC%81program%20fo%CC%88r%202020-talet_1.pdf, hämtat 2020-12-18).
- Oscarsson, Henrik och Sören Holmberg (2013) *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Oscarsson, Henrik Ekengren, Per Näsman, Eva Landahl och Sören Holmberg (2018) *VALU 2018 - SVT:s vallokalsundersökning riksdagsvalet 2018*. Stockholm: Sveriges Television AB
- Petersson, Olof (1977) *Väljarna och valet 1976*. Stockholm: Statistiska centralbyrån/Liber.
- Rose, Richard och Derek Urwin (1969), "Social Cohesion, Political Parties and Strains in Regimes." *Comparative Political Studies*, 2 (1): 7-67.
- SOM-institutet (2019) *Super-Riks-SOM 1986-2018 (v2019.1)*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Särilvik, Bo (1970) "Socioeconomic Position, Religious Behavior, and Voting in the Swedish Electorate: An Application of Computerized Classification Techniques." *Quality and Quantity*, 4 (1): 95–116.